

**Saint Irenaeus Joint Orthodox-Catholic Working Group - Groupe de travail orthodoxe-catholique Saint-Irénée
Gemeinsamer orthodox-katholischer Arbeitskreis Sankt Irenäus
Спільна православно-католицька робоча група Святого Іринєя**

Orthodox Co-secretary:

Prof. Dr. Assaad Elias **Kattan**
CRS / Chair for Orthodox Theology
Hammer Str. 95, 48153 Münster
Germany / Deutschland
Phone: +49-251-8326104
Telefax: +49-251-8326111
E-mail: kattan@uni-muenster.de

Catholic Co-secretary:

Dr. Johannes **Oeldemann**
Johann-Adam-Möhler-Institut f. Ökumenik
Leostr. 19 a, 33098 Paderborn
Germany / Deutschland
Phone: +49-5251-8729804
Telefax: +49-5251-280210
E-Mail: J.Oeldemann@moeehlerinstitut.de

Комюніке – Падерборн 2024

На запрошення Єпископської Конференції Німеччини та Інституту Йоганна-Адама-Мьолера, Спільна православно-католицька робоча група святого Іринєя зібралася на свою двадцяту ювілейну зустріч з 25 по 29 вересня 2024-го року в Архиепархіальній семінарії в Падерборні, де відбулася її перша зустріч у 2004-му році. Зустріч пройшла під головуванням православного співголови митрополита Перистерійського Григорія (Папатома) (Елладська Православна Церква) та католицького співголови єпископа Магдебурзького Герхарда Файге.

На першому засіданні Робочу групу від імені архієпископа Падерборна д-ра Удо Маркуса Бенца привітав монсеньйор д-р Міхаель Менке-Пайтцмайер та професор д-р Крістіан Штоль, виконавчий директор Інституту Йоганна-Адама-Мьолера. Група вітала двох нових членів, одного православного і одного католика. В якості спостерігачів також брали участь двоє молодих вчених, один з Німеччини і один з Сербії.

Робоча група зосередила свою дискусію на головній темі: «Розколи як внутрішньоцерковне явище: на шляху до типології». Після вступної дискусії про Александрійський документ (2023 р.) Міжнародної комісії з богословського діалогу між Римо-Католицькою та Православною Церквами група вивчила кілька прикладів розколів і потенційних розкольніцьких тенденцій всередині Церкви, включаючи їхні культурні, соціальні та релігійні аспекти. Група також проаналізувала останні 20 років і обговорила свої майбутні перспективи.

Робоча група висловила щиру подяку єпископу д-ру Герхарду Файге за його 20-річне віддане служіння групі.

Висновки зустрічі підсумовані в наступних тезах.

Коментарі до Александрійського документа (2023)

(1) Александрійський документ є довгоочікуваним кроком вперед у роботі Міжнародної комісії з богословського діалогу між Римо-Католицькою та Православною Церквами, що забезпечує спільне прочитання питання примату та синодальності у другому тисячолітті як з історичної, так і з систематичної точок зору. Св.-Іринейська група з вдячністю відзначає прийняття Міжнародною комісією власного документа групи «Служіння сопричастю» (2018). Обидва документи стверджують, наприклад, що примат і синодальність не конкурують, а радше доповнюють одне одного.

(2) Відсутність кількох Православних Церков на Александрійській зустрічі, на жаль, створить серйозні проблеми щодо її сприйняття у православному світі. Крім того, той факт, що набагато більше розділів документа присвячено розвитку подій у Католицькій Церкві, ніж у Православній, є дисбалансом, який певною мірою відображає історичні обставини другого тисячоліття. Очевидно, що необхідними будуть подальші роздуми над порушеними питаннями. Нарешті, посилання на євхаристійну еклезіологію сопричастя (Александрійський

документ, 5.3) має супроводжуватися еклезіологією хрещення, яка також має відігравати свою роль в обґрунтуванні надійного богослов'я синодальності та примату.

Рухи з розкольніцьким потенціалом всередині Церкви

(3) Для того, щоб сформулювати типологію розколу в Церкві, корисно розглянути приклади рухів з розкольніцьким потенціалом, які не переросли у відкритий розкол. Приклади двадцятого століття в православному світі включають рух *Доброго Самарянина* в Болгарії та богословські братства в Греції.

(4) Рух *Доброго Самарянина* в Болгарії в першій половині двадцятого століття є прикладом мирянського руху з претензією на краще тлумачення православної віри на рівні індивідуальної побожності, містичного досвіду та літургійних обрядів. Рух мав потенціал негативного впливу на церковне життя, але без клерикальної підтримки втратив силу і не розвинувся далі.

(5) Такі братства як *Зої* (з 1907 р.), *Сотир* (з 1960 р.) і *Ставрос* (з 1963 р.), глибоко вплинули на церковне життя в Греції протягом більшої частини двадцятого століття. Ці напівчернечі приватні об'єднання переважно мирян-богословів, як чоловіків, так і жінок, організовані відповідно до цивільного права і мають самоврядування. Вони зробили відчутний внесок у відродження християнського життя через поглиблене вивчення Біблії, якісні проповіді та заохочення до частого причастя. Метою цих рухів є не відокремлення від офіційної церковної ієрархії, а сприяння внутрішньому зростанню православних віруючих. Вони розуміють себе як духовні рухи, які прагнуть морального оновлення всередині Православної Церкви.

(6) Братства були схильні до розколів, подібних до того, що призвів до утворення *Сотира* з ініціативи Панайотіса Трембеласа (1886-1977), одного із засновників *Зої*. Братства зазнали гострої критики, зокрема, з боку видатного філософа і богослова Христоса Яннараса (1935-2024), як такі, що демонструють ряд західних характеристик, включаючи схоластику, протестантизм і пієтизм. Цей західний вплив, на думку Яннараса та інших критиків, проявлявся в їхньому індивідуалізмі та суворій етичній дисципліні, яка забороняла читання несанкціонованої літератури і всі форми того, що вони вважали легковажними розвагами.

(7) Братства дедалі більше розвивали яскраво виражену антимодерну та антиєкуменічну позицію, яку можна охарактеризувати як сектантську. Їхній авторитет значно зменшився через тісні зв'язки з військовою диктатурою (1967-1974).

(8) Братства в Греції, однак, не є розкольніцькими, оскільки вони слідуєть вченню Церкви і не мають власної ієрархії, але слідуєть *аколуції* (порядку) Церкви. У цьому відношенні ми маємо справу не з якоюсь формою явного чи прихованого розколу, а з внутрішньоцерковними групами, що мають певні парацерковні тенденції.

Старостильництво та інші розколи

(9) Згідно з рекомендаціями Всеправославної конференції 1923 року, кілька Православних Церков, включно з Вселенським Патріархатом, вирішили прийняти новий переглянутий юліанський календар. Після того, як грецька держава змінила календар, Священний Синод Елладської Церкви вирішив у 1924 році слідувати цьому рішення. Це призвело до розколу старостильників, який триває донині. Подібні розкольніцькі рухи розвинулися і в інших Православних Церквах, зокрема в Румунській (після 1924 р.) та Болгарській (після 1961 р.). У болгарському випадку формальний розкол став очевидним лише в 1993-му році. Мотиви цих розколів еволюціонували, однак і зараз вони мають тенденцію зосереджуватися на доктринальних питаннях, особливо на відмові від єкуменічних стосунків. Ці приклади показують, що глибинні причини розколів часто відрізняються від позірних виправдань і мотивацій, які пропонуються загалом.

(10) Приклад старостильництва показує, що розкол часто пов'язаний з харизматичними особистостями. Початковий розкол часто призводить до безлічі подальших розділень, пов'язаних з питаннями лідерства та міжособистісними конфліктами. Політична складова часто йде пліч-о-пліч з націоналістичними і фундаменталістськими тенденціями, особистими амбіціями, орієнтацією на родинні зв'язки і прозелітизмом серед вірних канонічної Церкви.

(11) Питання церковно-державних стосунків і, зокрема, неприйняття занадто тісних відносин з державою, часто лежать в основі внутрішньоцерковних розколів, наприклад, старообрядництва в Росії (XVII століття), «Малої Церкви» у Франції (XVIII століття) і розколу на Кіпрі (у 1972-1975 рр.). Нещодавнім прикладом є болгарський розкол 1992-1998 рр., пов'язаний з різними оцінками в церковних колах комуністичного періоду. Держава може відігравати значну роль у поглибленні розколів, особливо якщо вона юридично визнає розкольників, але також у розв'язанні розколів, як це сталося у болгарському випадку.

(12) Канонічна церква також може нести певну відповідальність за виникнення розколу через відсутність консультацій перед прийняттям рішень з іншими церквами та з Божим народом. Вона може допомогти запобігти розколу через соборні консультації та богословську і духовну освіту.

Як уникнути розколу: Справжня і несправжня реформа в Церкві

(13) Реформи в Церкві іноді необхідні, щоб уникнути розколів; з іншого боку, неправильно задумана і реалізована реформа може призвести до розколу. У книзі «Справжня і фальшива реформа в Церкві» (1950 р.) Ів Конгар (1904-1995) виділяє чотири основні умови або критерії «справжньої» реформи, реформи без розколу, тобто реформи в Церкві, а не Церкви: 1) пріоритет душпастирства: успішними є ті реформи, які здійснюються з апостольської турботи; 2) пріоритет сопричастя: реформи повинні підтримувати баланс між «центром» і «периферією»; 3) повага до церковного часу: терпіння – це не стільки питання хронології, скільки духовного настрою, гнучкості розуму; 4) повернення до джерел (*ressourcement*): справжні реформи прагнуть оновити Церкву, повертаючись до основоположних принципів, тоді як фальшиві – впроваджувати безпідставні нововведення.

(14) Церковна реформа тісно пов'язана з християнською єдністю. З одного боку, церковна реформа є єкуменічною вимогою. Як стверджує II Ватиканський Собор, єкуменічна діяльність є передусім «завданням оновлення та реформування», а Церква покликана Христом «до постійного реформування, оскільки вона перебуває тут, на землі» (*Unitatis redintegratio* 6). З іншого боку, реформа живиться єкуменізмом. Як зазначає Конгар: «реформи є не тільки вимогою, свого роду передумовою єкуменізму, вони також живляться ним» (*Vraie et fausse réforme*, 1968², сс. 9-10).

(15) Знову ж таки, на думку Іва Конгара, в кожному реформаторському русі існує небезпека, що *контраст* між різними точками зору стає *протиріччям* і розділенням, якщо він розвивається ізольовано (іншими словами, *Gegensatz* стає *Widerspruch* – розрізнення, зроблене Йоганном Адамом Мьолером). Тоді реформа стає розколом. Наша єкуменічна робота полягає в тому, щоб зрозуміти, як деякі *контрасти* між нашими традиціями, замість того, щоб вважатися *протиріччями*, можуть знову стати проявами легітимного і взаємодоповнюючого різноманіття богословського вираження спільної апостольської віри Православної і Католицької Церков.

Двадцять річниця Св.-Іринейської групи

На заключному пленарному засіданні співпрезиденти обговорили досягнення Св.-Іринейської групи за останні двадцять років. Вони підкреслили особливу важливість її роботи в даний час, коли діяльність Міжнародної комісії переживає кризу через напруженість у Православній Церкві – як це було, коли група була заснована в 2004 році. У Католицькій Церкві також існує своя напруженість, особливо щодо літургійних і моральних питань. Нинішня геополітична ситуація в поєднанні з постійними викликами сучасності лише підкреслює необхідність

екуменічних зусиль такого роду. У більш широкому сенсі, життєво важливо, щоб академічні богословські дебати також залучали ширшу церковну спільноту і навіть світський світ. І хоча широко визнано, що екуменічний діалог між православними і католиками перейшов від діалогу любові до діалогу істини, дуже важливо, щоб вимір любові та особистої зустрічі залишався його відмінною рисою.

Св.-Іринейська група продовжить свою роботу над типологією розколів шляхом подальшого вивчення, зокрема, російського старообрядництва, а також більш пізніх розколів і розкольницьких тенденцій в Католицькій Церкві.

На завершення Св.-Іринейська група подякувала Німецькій єпископській конференції та фонду «Реновабіс» за фінансову підтримку, а також Інституту Йоганна-Адама-Мьолера за організаційну підтримку. Група також висловила своє тепле захоплення самовідданою працею перекладачів протягом останніх 20 років, оскільки вона переходить на проведення своїх пленарних засідань англійською мовою.

Спільна Православно-Католицька робоча група імені святого Іринія складається з 26 богословів, 13 православних і 13 католиків, з ряду європейських країн, Близького Сходу та Америки. Вона була створена в 2004 році в Падерборні (Німеччина) і з того часу зустрічалася в Афінах (Греція), Шеветоні (Бельгія), Белграді (Сербія), Відні (Австрія), Києві (Україна), Магдебурзі (Німеччина), Санкт-Петербурзі (Росія), Бозе (Італія), Салоніках (Греція), Рабаті (Мальта), на о. Халкі під Стамбулом (Туреччина), Тезе (Франція), Караймані (Румунія), Граці (Австрія), Требіньє (Боснія і Герцеговина), Римі (Італія), Клуж-Напоці (Румунія), Баламанді (Ліван) і Падерборні (Німеччина). У Падерборні було вирішено провести наступну зустріч Св.-Іринейської групи в жовтні 2025 року в Перістері (Греція).

